

Sprog i Norden

Titel: Dansk og norsk. Et indlæg ved det dansk-norske seminar på Schæffergården i anledning af Eidsvoll-forfatningens 175-års jubilæum

Forfatter: Jørn Lund

Kilde: Sprog i Norden, 1990, s. 89-104

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språksekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Dansk og norsk

Et indlæg ved det dansk-norske seminar på Schæffergården i anledning af Eidsvoll-forfatningens 175-års jubilæum

Af Jørn Lund

Konferencens emne er begreberne 'brud' og 'kontinuitet' i det dansk-norske forhold, og det forekommer mig at være en god ide at placere indlægget om sproget på overgangen mellem de to temaer. Jeg skal i mit bidrag forsøge at vise, at der er dækning for begge ordene, og at man i Norge har udviklet en sprogkultur, der er ganske anderledes end den danske.

De store linjer

Norge fik tidligere end Danmark et nationalt skriftsprog, formentlig fordi den kristne kultur og med den det latinske alfabet kom vestfra, fra England, og på de britiske øer havde man set, at det latinske alfabet kunne anvendes på germanske sprog. Danmark fik de nye strømninger sydfra, og her blev modersmålet i ringere grad brugt i skrift. Det anslås, at der udvikledes et norrønt skriftsprog på norsk grund i anden halvdel af 1000-tallet. Stabiliseringen af et norsk skriftsprog blev bragt i fare af, at flere byer, Trondheim, Bergen og Oslo, på skift blev administrative centre, og den sorte død midt i 1300-tallet gjorde indhug blandt de skrivekyndige. Det var altså et skriftsprogligt svækket Norge, der i 1380 gik i union med Danmark.

Man må regne med, at den dialektale spredning i de nordiske lande blev større i løbet af de første århundreder i unionstriden, at forskellene inden for det nordiske sprogområde altså har været maksimale i 1500-, 1600- og 1700-tallet. Nordens net af dialektgrænser blev mere og mere fintmasket for først i de sidste to århundreder igen at blive mere grovmasket, navnlig i Danmark og Sverige.

En norsk kollega har kaldt de 434 år i union med Danmark for en parentes i norsk historie; det kan man kalde en parentes af dimensioner. Vi skal i det følgende navnlig beskæftige os med hvad der ledte op til og fulgte efter den højre parentes, men som optakt til en nærmere behandling af de sproglige aspekter kan vi måske, for at sætte de sidste 175 år i perspektiv, begynde med at se på de fælles sproglige vilkår, de to lande havde inden for parentesens rammer. Og fælles for os er, at vi i perioder blev administreret på ikke-nordiske sprog, og at de fælles monarker kun i begrænset omfang talte dansk (Lund, 1974).

Christian I talte plattysk og blev aldrig fortrolig med dansk.
Hans var tosproget: plattysk/dansk.

Christian II beherskede og foretrak dansk.

Frederik I talte først og fremmest dansk.

Christian III talte plattysk og højtysk. Forstod kun med besvær dansk.

Frederik II lærte sig dansk, men blandede det ofte sammen med plattysk.

Christian IV talte og skrev helst og bedst dansk.

Frederik III foretrak tysk, men kunne også dansk.

Christian V indførte højtysk som officielt hofsprog.

Frederik IV, Christian VI, Frederik V og Christian VII havde tysk som modermål, dansk måtte indlæres senere.

Det var den indflydelsesrige rådgiver og læge Friedrich Struensees fald, der satte skel, og oversigten slutter da også med Chr. VII. Hans regimente førte til en direkte antitysk indstilling, og kort efter hans fald gennemførtes den såkaldte indfødsret i Danmark.

Senere er det for de fleste selvstændige nationer blevet et uomgængeligt krav, at embedsmændene behersker landets sprog.

Norsk i Danmark

Man var i unionstidens København vant til at høre mange slags dansk. Fiskerne fra Øresundskysten talte ganske ander-

ledes end bønderne fra Lyngby og Valby, studenterne på universitetet må have haft mærkbar og meget forskelligartet dialektbaggrund — nogle kom fra Nordjylland, nogle fra Bornholm — og nogle fra Norge. De sidste har ikke været så påfaldende som en norsk student i København i dag. Den sidste vil i almindelighed blive opfattet som svensker — men det er en anden historie.

Der er heller ikke mange, der tilsyneladende har hæftet sig særlig ved Holbergs norsksproglige baggrund, selv om den uden tvivl har været mærkbar gennem hele hans liv.

I slutningen af 1700-tallet er de norske nok i højere grad blevet betragtet som en enklave, som en gruppe man lagde særlig mærke til, og det skyldtes næppe sproget, men det styrkede sammenhold blandt de norske. De norske har i stigende grad villet hævde deres særpræg, og derved er de kommet til at adskille sig fra de andre sproggrupper i byen. De sjællandske bondemål eller jyske dialekttræk er ikke på samme måde fortolket som udtryk for hævdelser af regional selvbevidsthed — af gode grunde, for der var næppe tale om noget sådant inden for Danmarks eget område.

Det er netop de norskes stolthed, man har fået øje og øre for i årtierne omkring år 1800.

Som eksempel kan jeg tage Oehlenschlägers brevveksling med Kamma Rahbek. I 1805 skriver digteren i overgivent lune et langt digt til hende. Det handler om en fælles bekendt, Lyder Sagen, af norsk oprindelse og med norske synspunkter. Han er i dialog med en dansk, formen er duetten. Jeg citerer lidt derfra:

Dansken:

O siig han mig min kiere Faer
Da Landet ham dog ei gefalder
Hvi slænger han da, som en Nar
Her bort sin gyldne Ungdoms Alder?

Sagen:

Du gode Gud, hvad skal jeg giøre?
Hav Medynk med den norske Mand
Som ikke kan i Slæde kiøre,
men som er Træl i fremmed Land.

Dansken:

Hvi bryder han da ei sin Lænke
Og reiser hurtig bort paa Stund.
Deri kan ingen ham fortænke,
Men hyl ei som en Lænkehund.

Sagen:

Jeg hylér i en Elegi
Det Hyl kan I mig dog tillade.
Er aldrig der saa lidt deri,
Saa kan det Jer dog aldrig skade.

Dansken:

Det skader alt som ey er Gavn
Thi skynd sig hurtig som jeg siger
og reis fra Danmarks Kiöbenhavn
til Bergens smukke Kiælderpiger.

Senere følger bl.a. følgende udbrud fra Sagen:

Blandt disse tvære Bönder kan
Man ikke megen glæde borge
Ak var jeg i mit Födeland!
Ak gode Gud! (peger over Slagterens Huus)
Der lægger Norge.

(— — —)

I Norges Skiöd en Hytte laae
Ved Siden af en Klippe
Des Væg var Leer dens Tag var Straae
Der drak de af en Strippe.
Dens Eier spiste daglig Torsk.
Dog var han glad thi han var norsk.

Oehlenschläger fik tidlig anledning til at gøre sig tanker om nordmænd. På Efterslægtsselskabets skole havde han to norske lærere, som han var meget glad for, Storm og Dich-

mann, og i hans erindringer vrimler det med norske; hver gangen myten om de norskes stolthed kan bekræftes, nævnes det. De mange generte og lunkne nordmænd, der sikkert også har været omkring ham, kalder ikke på særlige bemærkninger.

Skuespilleren Michael Rosing havde i Oehlenschläger en varm beundrer, og hans position på teatret var stor. Teaterhistorikere har påstået, at han varigt har påvirket dansk diktion — men her stiller jeg mig nu skeptisk. For i 1800-tallet blev norsk næppe opfattet som et særlig eftertragtelsesværdigt sprog. Der er adskillige udsagn om, at det af danske har været opfattet som brutalt, hårdt og stødende — og særlig intens blev modviljen, da spirerne til udviklingen af et selvstændigt norsk skriftsprog viste sig.

Fastholdelsen af norske særtræk blev nemlig fortolket som en provokation over for dannelsen. Grundtvig, der senere skulle revidere sin opfattelse, skrev i Dannevirke 1816:

«Hvad Norddværgene forresten vil vinde ved at radbrække det danske Sprog, maa vel Nordmændene vide, siden de taale det Uvæsen, men at det hverken bliver Aand eller Mæle skal jeg dog svare for.»

Om Wergelands 'Skabelsen, Mennesket og Messias' skrev P. A. Heiberg, at det tilsyneladende var skrevet «i et af de Østerlandske Sprog, som jeg ikke forstaar, og som jeg følgelig ikke kan læse.»

Selv den rummelige og vidtspændende H. C. Ørsted havde sine forbehold; som nordisk sindet internationalist måtte han med bekymring se på tendenserne til yderligere differentiering inden for Skandinavien. For ham var det vigtigere at udbygge det fælles end at hævde den sproglige suverænitæt, og han fandt, at særnorske gloser forlenede teksterne med en «raa Tone».

Man kan måske forstå kritikken, så længe den holder sig til terminologi. Her kan der være gode argumenter for at holde igen på nationale særegenheder. Og naturvidenskabelig terminologi var af gode grunde et hovedanliggende for Ørsted.

Men digtningen havde også hans store interesse, humanistisk orienteret som han var. Og på dette felt skulle han have

gjort sig klart, at det måtte være et problem for norske forfattere at skulle udtrykke sig på et skriftsprog, der ikke afspejlede deres egen baggrund.

Det indre sprog

Sproget bruges jo nemlig til andet end kortlægning af virkeligheden og udveksling af informationer. Forbindelsen til det indre sprog er af afgørende betydning, ikke mindst for kunstnere.

Med det indre sprog tænkes der på det vækstlag af impulser og associationer, der knytter sig til de ord, vi bruger, som på én gang giver sproget dynamik og farve, som giver os ideer og udtryksløst. Dette vækstlag bag ordene skal sproget have at nærme sig af, hvis det skal tjene os ordentlig og ikke bare tyrannisere os. Sproget skal kunne formidle andet end det praktiske hverdagslivs informationer. Et sprog behandler ikke data, som en computer kan gøre; så er det et endimensionalt og uproductivt udtryksmiddel.

Sprogets indre marked er præget af vores erfaringer, da vi voksede op, og selv en sikker beherskelse af et senere erhvervet sprog kan ikke hamle op med det, vi oplever — og præsterer — med modersmålet. Derfor måtte spørgsmålet om det norske sprogs vilkår — for dem der var vokset op med det — blive et centralt sprogpsykologisk anliggende.

Det er også vigtigt i et kultur-, materialhistorisk perspektiv, fordi sproget simpelt hen genspejler, hvad man har haft brug for at betegne. Man ser gennem sproget det net, en gruppe mennesker med fælles livsvilkår har lagt ned over virkeligheden. Og der var nogle huller i det danske semantiske net — når norske skulle beskrive deres livsvilkår. Det er ikke tilfældigt, at betegnelser for norske naturforhold og dyr blev avantgarden i fornorskningens processen. Her måtte fx Asbjørnsen og Moe, udgiverne og Norske folkeeventyr (1841—44), finde mangler i det danske ordstof.

Mangel på helt ideelle udtryksmuligheder for norske i det danske sprog kan findes overalt, men røber sig almindeligvis mere diskret, hvor det drejer sig om nærtbeslægtede sprog. Men det blev tydeligt for norske forfattere under na-

tionalromantikken, at et sprog er ikke bare en brugsgenstand eller et redskab, det er et historisk og samtidshistorisk spejl, og hvis man tvinges til at iføre sig fremmede klæder, bliver man let fremmed for sig selv og kan til sidst ikke genkende sit spejlbillede.

I dag, hvor vi bruger andre ord, er det anerkendt, at sprog hører sammen med identitet. Den forståelse opnåede nordmænd tidligere end danskerne — og den fastholdte lidenskab i sprogdebatten har netop som baggrund, at sprog for en nordmand hænger sammen med både personlig, regional og national identitet. Danskerne bruger bare sproget.

Men sprogspørgsmålet drejer sig ikke kun om personlig identitet og behovet for at udvikle et adækvat udtryksmiddel; den nationale suverænitet skulle hævdes, også gennem sproget. En bevægelse i tiden kunne forene disse forskellige behov i et sammenhængende tankesystem. Det var nationalromantikken.

Nationalromantikken

Den tyske romantik brugte betegnelsen 'det indre sprog' om det transcendentale, ideale sprog, der var hævet over dagligdagens praktiske kommunikation. Det var, mente man, gået tabt for mange mennesker, men det var kun det, der havde skabende magt. A. W. Schlegel udtrykte det sådan: «Alles wodurch sich das Innere im Äusseren offenbart, heisse mit Recht Sprache.»

Nationalromantikken førte i det hele til et ændret sprog-syn. Det var foregrebet af tyskeren Johann Gottfried von Herder, der står bag disse mange sammensætninger med 'folke': 'folkeviser' (i stedet for 'ballade'), 'folkesagn', 'folkeeventyr' — og 'folkemål' i stedet for 'dialekt'. Det var romantikernes søgen bag om bycivilisationen for at afdække den nationale folkesjæl, ren og uspoleret af lærdom og latinskole, i pagt med tradition og natur, der bidrog til en opskrivning af dialekterne, folkets og folkenes mål. Det kom så igen det norske sprog til gode. Hvis dialekter fortsat var blevet opfattet som naive sjæles ynkværdige fordrejning af det rigtige sprog, standard-sproget, da havde P. A. Munch næppe foreslået, at man som

skriftsprog skulle vælge en af de reneste dialekter; 'reneste' betyder i denne sammenhæng 'tættest på oldsproget'. Og der havde været flere sten på Ivar Aasens lange vej til en konstruktion af det norske landsmål.

Bemærk, at det var de mest velbevarede dialekter, der gennemgående blev betragtet som de ædlest; for de bar vidnesbyrd om tidligere perioders mere helstøbte liv. Opfattelsen af moderne sprog som degenererede havde fortalere mange steder — og har det endnu, men det er en anden sag. Men her i forbindelse med romantikken skal det nævnes, at den danske forfatter Schack Staffeldt har skrevet et digt til kasusformen dativ. I dette digt anfører han som begrundelse for tabet af dativ, at tiden er for ussel.

«O Dativ! raaber Srogenes Tolk,
Hvi undveeg du, Flygtling, Nutiden haard?
Er du kun Heltenes Ven, Genius?
Hader du os, Blødhedens Æt?

(— — —)

O dativ, raaber Srogenes Tolk,
O du Flygtling! Pryd vor Arne paa nye!
Sorrigfuldt Söstreneres Chor sidder der,
Lykkes dem nu Phrasernes Dands?

1800-tallet havde ikke kvalificeret sig til dativ. Lad mig i forbifarten citere, hvad den danske sprogforsker Erik Hansen (Hansen 1989) skriver om danskerne i det 20. århundrede: «Det danske folk har ikke fortjent at have dialekter og bliver nu straffet for det.»

Nationalromantikken fik en ren foræring af samtidens sprogvidenskab: Erkendelsen af det indoeuropæiske sprogslægtskab. Her fik man bekræftet forestillingen om, at der var en enhed bag de mange forskellige sproglige fremtrædelsesformer, der for det matte blik og det dorske øre var vidt forskellige, ja undertiden uforenelige. Var det ikke en bekræftelse af selve organismetanken?

En af pionererne var i øvrigt danskeren Rasmus Kr. Rask, hvis ortografiske princip, det ortofoniske, fik større betydning i Norge end i Danmark. I Norge kunne forskningens seneste resultater slå igennem, fordi sproget endnu var i støbeskeen. Og det er interessant, at det ortofoniske princip kunne vinde fodfæste i begge de to norske sprog. I Danmark var og er radikale ortografiske ændringer vanskelige at gennemføre.

Brud eller kontinuitet

Norges vej til et selvstændigt sprog måtte føre til brud med dansk skriftsprog — og som nævnt blev det opfattet som et brud, allerede da de første tilsigtede særnorske træk dukkede op. Men tidligt viste det sig, at reformister og radikale ikke kunne følges ad. Begge ønsker ændringer, men reformisten vil tage udgangspunkt i det givne og gradvis arbejde sig frem mod målet, mens den radikale eller revolutionære kasserer det givne og tager et andet udgangspunkt.

Den reformistiske vej skulle blive brolagt med reformer, men en vis kontinuitet kunne fastholdes. Udgangspunktet var dansk, målet norsk — og mellemstationerne talrige. Riksmål blev til bokmål, variationsbredden i bokmål øgedes, hver generation fik sin sproglige opdragelse.

Den radikale vej førte til en konstruktion på basis af dialekter og oldsporg — med pænt tilskud fra Sunnmøre, Aasens hjemegn. Udgangspunktet var dét norske sprog, der havde en ubrudt tradition bag sig. Her var der altså også tale om en kontinuitet, men i en anden forstand. Også landsmålet viste sig at blive rummeligt, med en rig flora af varianter. Landsmål blev til *nynorsk*, en helt enestående uheldig glose. Før nok var sproget som skriftsprog i en vis forstand nyt, men ideen var jo at nå bag om dansketiden. De to sprog deler imidlertid efter min opfattelse terminologisk skæbne. *Bokmål* er også en uheldig betegnelse; det er ikke specielt knyttet til læsning og har rod i såkaldt dannet daglig tale i de lag, de plejer at være toneangivende, når sprog skal normeres.

Det forhold, at de to norske sprog fra begyndelsen har haft socialt set forskelligt normeringsgrundlag forklarer også det for en dansker umiddelbart forbløffende, at et kraftigt dialekt-

præg har kunnet virke socialt provokerende, i perioder ligefrem venstreorienteret — i visse kredse. Den effekt opnås i Danmark bedst ved at tale udpræget bysprog.

Jeg skal ikke her gå i detaljer i den rent norske sprogdebat, men senere vende tilbage til nogle positive virkninger af den. I stedet skal vi runde 1800-tallet af med en konstatering af, at den danske skepsis over for norsk skriftsprog holder sig århundredet ud.

Professor Didrik Arup Seip har i indledningen til den norsk-danske ordbog, der blev udgivet i 1955 af Fondet for dansk-norsk samarbejde, anført kritik af norsk sprogpolitisk suverænitæt også hos danske forfattere i naturalismens tid. J. P. Jacobsen, Georg Brandes og flere andre har måske ved siden af deres andre motiver været bekymrede for, at bogmarkedet kunne blive begrænset. Endnu i den naturalistiske periode indgik Danmark og Norge som bekendt stadig i et og samme kulturelle kredsløb.

Dansk i Norge

Hvordan blev så vilkårene for dansk i Norge efter 1814? Her må vi skelne mellem talesprog og skriftsprog.

Talesproget er hurtigt afhandlet, for det har aldrig været praksis, at der blev talt dansk i Norge af andre end danskere. Ganske vist har man i kirkelige sammenhænge undertiden betjent sig af en bogstavtro dansk udtale, senere kaldt 'klokkerdansk', men kun inden for få domæner har det været almindeligt. Teatret i Kristiania har — flere årtier efter 1814 — haft dansk som scenesprog. Kirke og teater er talmæssigt små domæner, men unægtelig centrale i den dannede verden.

Danske lærere på universitetet i Kristiania har sikkert betragtet det som en selvfølge — og måske som et kulturtilbud til de norske studenter — at man kunne tale dansk fra lærestolene.

Men langsomt veg det danske sprog fra de områder, hvor det i det mindste havde gjort sig gældende som talesprog eller talesprogligt ideal.

Et sprog kan ligesom en dialekt vige på to principielt forskellige måder.

Sproget kan blive opløst indefra, infiltreret af et andet sprog gennem en gradvis udviskning af de oprindelige træk. Sådan kan et dominerende sprog bringe et beslægtet, men svagere sprog i fare. — Dialekterne er ofte næsten umærkeligt blevet udtyndet, flere og flere af de oprindelige særtræk er forsvundet, særlige gloser er uddøde, udtalen bøjet i retning af regionalsprog og rigsmål — og til sidst er kune tonegangen og enkelte andre træk tilbage. En sådan udvikling kan gennemføres over et par generationer, altså på mindre end hundrede år.

Et sprog kan også fortrænges på den måde, at det taber domæne, altså 'taber terræn'. De *situationer*, hvor det er passende at bruge sproget, kan blive færre og færre. Til sidst kan det gå sådan, at sproget kun eksisterer mellem ældre mennesker, og kun når de befinder sig i særlige situationer.

Dansk forsvandt helt fra Norge gennem et domænetab. Men det norske bokmål er i vid udstrækning vokset frem på den anden måde, ved gradvis at infiltrere det danske lyd- og formværk; *p, t, k* indførtes for *b, d, g* efter vokal; *-ede* som imperfektumsmærke veg til fordel for *-ed/-et/ evt. -a*; *-en* i bestemt form af visse hunkønsnavneord veg for *-a* osv. Alt sammen gennem en glidende udvikling af reglerne for skriftsprog.

Tempoet i forskningsprocessen har været skiftende — og givet anledning til kritik. Mange havde gerne set udviklingen standset på et tidligere trin, men andre har ønsket at radikalisere bokmålet som forberedelse til en endelig fusion med nynorsken, således at det samnorske skriftsprog ad åre kunne etableres og afløse de mange varianter: riksmål, moderat bokmål, radikalt bokmål, samnorsk, nynorsk a-mål, nynorsk i-mål osv.

Dansk i Danmark, norsk i Norge.

Nogle sammenligningspunkter

Det har været tradition i Danmark at vurdere den rige flora af norske sprogvarianter med kritisk medlidenhed. Hvis man ikke ved andet om norsk sprog, så ved man i det mindste, at de skændes om det deroppe. Det sprogligt set mere homogene

Danmark kan let komme til at hæfte sig ensidigt ved de omkostninger, mangfoldigheden medfører.

Selv har jeg (Lund, 1988) i Dansk-Norsk Fonds årsskrift skrevet et essay med titlen 'Den livgivende omklamring. Om Norges ufattelige gæld til kongeriget Danmark efter 400-årsnatten'. Heri har jeg prøvet at vise, hvilke fordele der er forbundet med de sproglige konsekvenser af dansketiden: en større sproglig opmærksomhed; muligheden for at berige sproget på anden måde end ved lån udefra; et mere dynamisk sprogsyn: alle har set, at sprog er noget, der ændrer sig, og som kan reguleres; en større mulighed for at knytte sprog til identitet; og en forståelse for, at sprog ikke bare foreligger i en færdig form, men at man må træffe valg. Dét holder det sproglige kondital oppe, hvad der giver sig udslag også på andre felter end dem, der har med det interne sprogsprogs spørgsmål at gøre.

Hvis Norge ligesom Danmark og Sverige i organisk takt havde kunnet udvikle et suverænt skriftsprog, ville den sproglige spændstighed have været lavere i dag.

Det er interessant at se de nationale forskelle afspejle sig i holdningen til engelsk-amerikansk påvirkning af de moderne nordiske sprog. Det er tydeligt, at Norsk Språkråd er mere udfarende end Dansk Sprognævn.

SAS har fået læst og påskrevet af Norsk Språkråd:

Unødig bruk av engelsk

Norsk språkråd har skrevet til SAS og påtalt at SAS har brukt benevnelsene *Director Flight Administration*, *Manager Crew Logistics*, *Manager Resource Planning*, *Manager Crew Scheduling* og *Cabin Attendants* i en annonse i Aftenposten. Språkrådet mener at dette er unødvendig bruk av engelsk, og at det lar seg gjøre å finne fram til tilsvarende norske betegnelser.

Norsk språk er utsatt for et sterkt press fra engelsk, og dette presset blir forsterket når viktige språkbrukere som SAS bruker engelsk i utrengsmål.

Om fra Norsk Språkråds tidsskrift Språknytt's gjennomgang af forretninger og skilte i nogle norske byers kan der som ek-

sempler fra Trondheim nævnes navne som After Eight, Bag Pipe, Lobby Lounge, King Edward, Golden Dragon, Galax Burger, Pick up Burgerhouse, Cafe Beverly, Clock, Royal Garden, Ladies House, Clipso Hair and Beauty, Disco Sound, Big Partner Video, Tordenskjolds Armoury — hvad det så end er.

Det kan tilføjes, at Forretningsbanken i Trondheim som slogan har valgt 'All you need is Forretningsbanken'.

Tonen i Språknytt er klart fordømmende. Men vigtigere er det, at man faktisk har nået nogle resultater, der gør indtryk i hvert fald på mig. Det er lykkedes at skabe et norsk alternativ til offshore-sproget. Oliebranchens terminologi er blevet analyseret og reguleret, således at et domænetab kan undgås. Man ønsker «å sikre at norsk blir hovedspråk i virksomheter på norsk kontinentalsokkel». Man har bl.a. været ude for flg.

I et møte mellom en middelstor norsk bedrift og et *norsk(!)* oljeselskap ble det fra bedriftens side spurt om «Qa Manual» kunne være på norsk fordi bare større selskaper har slikt på engelsk.

Svaret var følgende:

PT/QA STATED: Client-vendor communication shall be in English language. Subvendor-vendor communication can (may!) be in *local* language. Therefore Qa Manual shall be presented in English, however, anything *below* this level can be in local language.

Dette var nordmenn som snakket med nordmenn!

Bemærk udråbstegnene.

I Dansk Sprognævn møder de engelske lån ingen principiel modstand. Nævnet registrerer og kodificerer udviklingen i sprogsamfundet, det har ikke nogen markant sprogpolitik med hensyn til påvirkning udefra og lader markedsmekanismerne regere, normalt uden egentlige forsøg på indgriben. Derved adskiller nævnet sig altså fra en række af de øvrige nordiske sprogråd og -nævn. Det er ikke en udbredt opfattelse i nævnet, at nationalsproget skulle være truet. I Danmark går sproget sin gang, i Norge er der tradition for sprogstyring.

Modersmålsundervisningen indeholder i Norge langt mere sprogligt stof end i Danmark — på alle trin. Norske lærebøger beregnet for gymnasiet ville niveaumæssigt kunne bruges i den danske læreruddannelse, og jeg tør lavmælt hævde, at de fleste af dem kræver flere forudsætninger, end mange danske gymnasielærere ville kunne mobilisere. I Danmark har man nemlig ikke haft de norske argumenter for at fastholde sproglærestoffet, hverken de historiske eller aktuelle. Her er det eksempelvis ikke nødvendigt at kunne skelne mellem hankøn og hunkøn i substantivbøjningen for at mestre den korrekte bøjning; men i Norge kræver sprogbeherskelsen af begge varianter et større grammatisk bevidsthedsniveau.

Du skal elske ditt sprog

En dansk humanist fra 1600-tallet, Søren Judichær, skrev de manende ord (her i ortografisk normaliseret form): «Hvo sit eget modersmål ikke højt agter, han burde med rådne æg af hans fædreland udjages». Man skulle tro, han var norsk. For i Norge forlanges det, at man elsker sit sprog. Et aktuelt eksempel kan illustrere det. For få år siden offentliggjorde det nynorske tidsskrift *Syn og Segn* (nr. 3, 1988, side 179—193) et kritisk portræt (ved Tove Bull) af den i offentligheden kendte professor Finn-Erik Vinje. Portrættet var indgående, det gik tæt på manden, på hans liv og virke. Og det forholdt sig moralsk til den portrætterede. Jeg fik bekræftet min tidligt udviklede forståelse af, at Norge er Nordens overjeg (Lund, 1989).

Kun for en overfladisk betragtning var der tale om et angreb fra nynorsk side på en bokmålsmand. For mig at se gik kritikken dybere; det var et angreb på den påståede sprogteknokrat Vinje, rådgiveren, der betragter sprog som et kommunikationsredskab, manden, der anviser tekniske løsninger, så der ikke kommer grus i overførelsen af informationer. Den type rådgivning er ligefrem efterspurgt i Danmark. Men i Norge skal man først og fremmest elske sit sprog.

Sprogforståelse

Et mål for, om der er tale om brud eller kontinuitet, er også den dansk-norske sprogforståelse. Undersøgelser viser (Mau-

rud 1976), at norske med lethed læser dansk, og at danske er rimeligt gode til at læse — bokmålstekster. Glosefællesskabet er stort. Kontinuiteten har sejret!

Ser vi derimod på talesprogforståelsen, er resultaterne ikke helt så gunstige, men lad os med al respekt for svensk og svenskere notere os, at vi i Danmark er bedre til at forstå norsk end svensk. Til gengæld forstår norske lettere svensk end dansk. For på udtalens område er det danskerne, der skaber nordiske sprogproblemer, og jeg tør forudsige, at det bliver værre og værre med dansk udtale.

Det er Norge, der har nordisk rekord i sprogforståelse og sprogforståelighed. Ud over de rent lingvistiske forklaringer vil jeg anføre den sprogpsykologiske forklaring, at man i Norge har udviklet en større grad af sproglig opmærksomhed, at norske er vant til at høre talesproget i flere varianter, end vi andre, at man i Norge er vant til at se variationer i skriftsproget — og alt det kan man takke kongeriget Danmark for!

Litteratur

- Hansen, Erik (1989): Da lo hun så hjerteligt . . .
- Lund, Jørn (1974): Kgl. dansk rigsmål. *Mål og Mæle* 3.
- Lund, Jørn (1988): Den livgivende omklamring. Om Norges ufattelige gæld til kongeriget Danmark efter 400-årsnatten. *Norsk og dansk*, udg. af Fondet for dansk-norsk samarbejde.
- Lund, Jørn (1989): M 87 lest med danske briller. *Norsklæreren* 3—89, p. 5—11.
- Maurud, Ø. (1976): Nabospråksforståelse i Skandinavien. *Nordisk utredningsserie*, 13.
- Nielsen, Erling (1956): Norge og nordmænd i dansk litteratur. *Fondet for dansk-norsk samarbejde*, årbok 1946—1956, p. 227—273.
- Norsk-dansk ordbog, red. af Hallfrid Christiansen og Niels Åge Nielsen, under medv. af Mogens Brøndsted. Indledning om sprogspørgsmålet ved Didrik Arup Seip.

Oehlenschläger, Adam: Ungdomserindringer. Udg. v. Louis Bobe, Kbh. 1915.

Paludan, H. A. m. fl. (1945): Breve fra og til Adam Oehlenschläger, 1798—1809, bd. 1.

Seip, D. A. (1956): Språkspørsmålet i Norge. *Fondet for dansk-norsk samarbeide*, årbok 1946—1956, p. 182—188.